



You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Narodziny Nowego Człowieka? Wprowadzenie

Author: Anna Maj

Citation style: Maj Anna (2011). Narodziny Nowego Człowieka? Wprowadzenie. W: A. Maj (red.) „Narodziny nowego człowieka. Komunikacja w dobie awatarów i cyborgów” (S. 4-10). Katowice : Wydawnictwo Naukowe ExMachina



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



Narodziny Nowego Człowieka? Wprowadzenie

Współczesność należy prawdopodobnie do najciekawszych, najbardziej dynamicznych epok w historii ludzkości. Towarzyszą nam wciąż kolejne rewolucje technologiczne i społeczno-kulturowe. Postępują z nimi widoczne przemiany ludzkiej komunikacji, a także bardziej subtelne metamorfozy percepcji i procesów kognitywnych. Transformuje zarówno nasze rozumienie świata, zwłaszcza bliższego i dalszego ekosystemu, w którym żyjemy, jak i wiedza na temat naszej biologiczności. Odkrywamy nowe planety i nowe cząstki elementarne, sekwencjonujemy genom i dokonujemy skomplikowanych operacji mózgu, klonujemy organizmy, tworzymy roboty. Zmiany, zachodzące pod wpływem nowych mediów i nowych technologii, dotyczą jednak również samego człowieka — z jednej strony zachowań społecznych i komunikacyjnych, z drugiej — procesu percepcji i strategii mentalnych. Można zastanawiać się, czy w rzeczywistości nie dochodzi tu do redefiniowania istoty człowieczeństwa.

Bez wątpienia na uwagę zasługują eksperymenty w zakresie cyborgizacji, robotyki i neurocybernetyki. Wywołują one słuszne zainteresowanie i zaniepokojenie, prowokują bowiem nowe pytania o granice człowieczeństwa, istotę inteligencji i emocji. Możliwości komunikacji cyborgicznej, jakich doświadczył Kevin Warwick wraz z żoną, mogą inspirować i dawać nadzieję na rozwój lepszych metod porozumienia międzyludzkiego w przyszłości. Jednocześnie powodują wątpliwości dotyczące natury komunikacji w przyszłości i losów kultury. Każą zastanowić się też nad granicami indywidualności i subiektywnego doświadczenia świata, zwłaszcza emocjonalnego oraz nad możliwością współdzielenia odczuć i myśli. Z całą pewnością eksperymenty te otwierają jednak nowe obszary w zakresie rozwoju technologii medycznych, zwłaszcza technologii wspomagających osoby niepełnosprawne.

Interesujące w sensie kulturowym wydają się też eksperymenty artystyczne Stelarca czy Eduardo Kaca, którzy dają wyraźnie do zrozumienia, że tradycyjna biologiczna forma ludzkiego ciała może podlegać znacznie poważniejszym przemianom niż wszczepienie implantu telekomunikacyjnego. W eksperymentach Stelarca widoczna jest chęć rozszerzenia funkcji komunikacyjnych ciała poprzez możliwość jego usieciowienia, robotyzacji i remiksu funkcjonalnego. Z drugiej strony, doświadczenia Kaca pokazują subtelną i dyskretną walkę z biologicznością na poziomie dekodowania i rekodowania organizmów, którą można porównać do alternatywnego aktu stwórczego. Z całą pewnością można powiedzieć, że obszary eksplorowane przez artystów i inżynierów dostarczają nowych możliwości, ale i otwierają potencjalnie nowe obszary problemów natury technicznej, psychologicznej i etycznej.

Jednocześnie, wraz z technicyzacją ludzkiego ciała, inteligentnymi protezami i urządzeniami ułatwiającymi komunikację osobom chorym, postępuje także proces humanizacji technologii. Roboty projektowane są dziś w taki sposób, by wykazywały nie tylko cechy inteligencji, ale i emocjonalności, a jednocześnie były zdolne do coraz lepszej komunikacji z człowiekiem. Innym ważnym trendem w projektowaniu inteligentnych maszyn jest wykorzystanie potencjału rozwiązań natury — widoczne jest to zwłaszcza w działaniach robotów działających zespołowo jako rój, analizujących dane z otoczenia i przekazujących je sobie wzajemnie. Jeszcze inną interesującą drogą są próby łączenia maszyny i biologicznych struktur — roboty z biologicznymi mózгами. Wszystkie te nowatorskie rozwiązania wciąż wydają się futurologią. Wiele technologii, które w opinii społecznej należy do gatunku science-fiction, jest jednak przedmiotem codziennych badań i eksperymentów w laboratoriach i instytutach naukowych.

Można dostrzec wiele elementów rewolucji technologicznej i komunikacyjnej także w sferze doświadczeń kulturowych zwykłych ludzi — użytkowników mediów elektronicznych. Przeciętny człowiek nie styka się wprawdzie na co dzień z cyborgami i robotami humanoidalnymi, jednak dyskretne technologie towarzyszą mu w czasie wykonywania zwykłych czynności. Posługujemy się nowymi typami urządzeń mobilnych, wykorzystujemy twórczo potencjał sieci kompu-

terowych. Nasze zachowania są jednak także analizowane przez inteligentne systemy, które oceniają nawyki konsumenckie, kwalifikują nas jako potencjalnych pracowników albo terrorystów. Jesteśmy źródłem danych dla wielu korporacji, z drugiej strony środowisko, w jakim żyjemy, zwłaszcza miejskie — także dostarcza o nas określonych informacji, z których korzystają różne instytucje i siły porządkowe, takie jak policja. Wszystko to odbywa się niejako poza świadomością, poza naszą wiedzą. Człowiek jest częścią ekosystemu, który jest nieustannie analizowany i w pewnym sensie projektowany.

Warto pomyśleć też o drugiej stronie doświadczenia komunikacyjnego związanego z nowymi mediami — o formach komunikacji, które zbliżają nas do innego postrzegania samych siebie, takich jak gry czy światy wirtualne. Awatary, te stosunkowo nowe formy alter ego, przyzwyczajają do zachowywania dystansu wobec własnego ciała i tożsamości. Może nie jest to dystans tak wielki, jak artystyczna poza Orlan (artystki, pozwalającej internautom decydować o metamorfozie własnej twarzy w serii operacji plastycznych), jednak symptomatyczne wydaje się zarówno posiadanie wielu osobowości przez graczy i traktowanie ich instrumentalnie, jak i wydawanie prawdziwych fortun przez użytkowników *Second Life* na poprawienie wyglądu swoich awatarów i poświęcanie im wielu godzin interakcji.

Można zapytać, czy z tego pejzażu zmian wyłania się rzeczywiście Nowy Człowiek. Trudno dziś oceniać, w jakim stopniu wszystkie opisywane procesy będą oznaczać trwałą i wyraźną transformację człowieka przyszłości. Sugerują jednak pewną potencjalność przekraczania granicy tego, co klasycznie nazywaliśmy człowieczeństwem. Niezależnie, którą ścieżką będziemy kroczyć, z pewnością postępy genetyki, bioinżynierii czy robotyki nie pozwolą nam pozostać takimi, jakimi jesteśmy dziś — w dużej mierze wciąż biologicznymi istotami. Kultura, wynalazek człowieka sprzed tysiącleci, zmieniła go radykalnie, a przy tym stała się źródłem nauki i technologii, które są bezpośrednimi narzędziami niebagatelnej przemiany — do form postludzkich.

Możliwe, że zmiany te będą jednak niezauważalne, nie jest też pewne, czy postbiologizm człowieka oznaczać będzie równocześnie jego nieludzkość. Pew-

ne natomiast jest to, że już wkroczyliśmy na ścieżkę transformacji. Może nie powinniśmy się obawiać wpływu nauki i technologii na naszą przyszłość, rozwiązuje ona przecież ważne problemy, z jakimi człowiek boryka się od zawsze, takie jak choroby i niepełnosprawność. Z drugiej strony, naturalna jest przecież obawa przed radykalnymi zmianami i prawdopodobieństwem nieodpowiedzialnego traktowania tego, co biologiczne. Zmiany wykraczają poza nasze marzenia — dotyczy to zwłaszcza eksperymentów w zakresie modyfikacji genetycznych, manipulowania ekosystemem i podstawami procesów życiowych. Nie chodzi tylko o etyczny wymiar tych eksperymentów, ale o nieodwracalne skutki gry z naturą, o dewastację świata przyrody, której nie będzie można cofnąć. Niezależnie czy zmiany te nam się podobają, czy nie — z pewnością nie można ich nie zauważać, żyjąc w dobie transhumanizmu.

Teksty prezentowane w drugim tomie serii *Zeszytów Komunikacji Kulturowej* dotyczą wielu aspektów współczesności — Autorzy badają tu pogranicze nauki, sztuki i techniki, od eksperymentów artystów awangardowych, które z czasem doprowadziły do powstania sztuki nowych mediów, zwłaszcza sztuki interaktywnej (tekst Klaudii Sochy), przez eksperymenty w dziedzinie cyborgizacji (tekst Edyty Kocurek), rozwój neurocybernetyki i powstanie neurokomputerów (artykuł Łukasza Bandały), aż po marketingowe (i trzeba dodać — udane) eksperymenty w zakresie redefiniowania doświadczenia użytkownika i komunikacji człowieka z komputerem na przykładzie działań firmy Apple (artykuł Barbary Orzeł).

Zmiany dotyczą dziś także (wciąż) kwestii bardzo intymnej i zarazem istotnej kulturowo — tożsamości oraz procesu powstawania, tworzenia się osobowości w kontakcie z nowymi mediami i nowymi środowiskami komunikacyjnymi. Interesująco prezentuje się tu wpływ samej Sieci na odczuwanie spraw tak indywidualnych i emocjonalnych, jak narodziny czy śmierć bliskich osób (temat ten eksploruje Hanna Kostrzewska). Należy też pamiętać o pełnej różnorodności postaw w procesie kreowania tożsamości wirtualnych graczy (pisze o tym Agata

Bilnicka, analizująca graczy jednej z bardziej uzależniających gier, *World of Warcraft*), czy szerzej — użytkowników światów wirtualnych (temat ten na przykładzie *Second Life* oraz polskiego filmu o rzeczywistości wirtualnej analizują Ewa M. Walewska i Paweł Świerczek, co ciekawe, czynią to w duchu psychoanalizy).

Trzeba też pamiętać o aspekcie przemian społecznych, które postępują wraz ze zmianami komunikacyjnymi i nowymi możliwościami życia w epoce *ubicomp*. Należy zauważyć zarówno przemiany dyskursu publicznego (czyni to na przykładzie dyskursu politycznego Arleta Jędrzejczak), jak i prywatnego (aspektem tym zajmuje się Janina Sabat, analizująca komunikację transseksualistów w Sieci). Przemiany komunikacyjne i swoistą gadżetomanię można także postrzegać jako pewnego rodzaju niebezpieczeństwo dla naszych umiejętności socjalizacji i budowania więzi, zwłaszcza gdy kontakty *interface-to-interface* zastępują bezpośrednią komunikację interpersonalną, a sieć znajomych w serwisie społecznościowym zastępuje prawdziwych przyjaciół (artykuł Magdaleny Miszczyszyn).

Teksty prezentowane w drugim tomie serii *Zeszyty Komunikacji Kulturowej* to w dużej mierze pogłębione analizy, które w formie referatów prezentowane były na zorganizowanej przez Koło Komunikacji Kulturowej konferencji „Narodziny Nowego Człowieka”, stanowiącej główne wydarzenie Festiwalu Nauki, odbywającego się w Uniwersytecie Śląskim w kwietniu 2010. W konferencji wzięł udział gość honorowy, dr Zbigniew Nawrat (Śląski Uniwersytet Medyczny i Fundacja Rozwoju Kardiochirurgii w Zabrze) oraz inni goście — przedstawiciele firmy RoboNET, studenci krakowskiej Akademii Górniczo-Hutniczej (Łukasz Bandała i Katarzyna Żmuda), studenci Politechniki Śląskiej wraz z opiekunem, dr inż. Agatą Guzik-Kopyto (Koło Naukowe Biomechaniki), a także studenci Uniwersytetu Śląskiego, głównie Koła Komunikacji Kulturowej (Klaudia Socha, Arleta Jędrzejczak, Agata Bilnicka, Edyta Kocurek, Krzysztof Kijas, Hanna Kostrzewska, Magdalena Handtke-Miszczyszyn, Karol Więch) oraz zaprzyjaźnieni przedstawiciele innych kół naukowych (Janina Sabat). Konferencja ta stanowiła jednocześnie pewnego rodzaju przygotowanie merytoryczne do organizowanej przeze mnie (przy pomocy kilku zaprzyjaźnionych instytucji oraz studentów Koła, którym serdecznie w tym miejscu dziękuję) listopadowej konferencji 2. Dni

Nowych Mediów: „Oblicza cyborga”, która odbyła się w Uniwersytecie Śląskim i Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach, a której gościem honorowym był profesor Kevin Warwick z University of Reading (pisze o nim Edyta Kocurek w swoim artykule). Część tekstów ewoluowała, z czasem stając się fragmentami badań prowadzonych przy okazji pisania prac magisterskich i licencjackich, na kierunku kulturoznawstwo ze specjalnością: komunikacja kulturowa. Prezentowany wybór artykułów pokonferencyjnych uzupełniają teksty, które przygotowywane były niezależnie, lecz w tym samym czasie (i pod podobnym wpływem) jako części prac licencjackich (teksty Ewy M. Walewskiej i Pawła Świerczka oraz Barbary Orzeł), a w których wyraźnie widoczna jest podobna fascynacja stykiem kultury i technologii oraz tematyką cyborgiczną.

Drugi tom *Zeszytów Komunikacji Kulturowej* zapewne znajdzie także swoich krytycznych Czytelników. Trzeba jednak pamiętać, że Autorzy (poza nielicznymi wyjątkami) tekstami tymi stawiają swe pierwsze kroki w karierze naukowej i pisarskiej. Należy wybaczyć im pewne braki warsztatowe czy nie zawsze wystarczającą siłę argumentacji — w zamian otrzymujemy świeżość perspektywy, niezależność punktu widzenia, odwagę we wkraczaniu na dotychczas wciąż słabo poznane terytoria, brak uprzedzeń wobec tematów oraz brak zahamowań w dobieraniu (nieraz zaskakującym) metod badawczych. Należy tu dodać, że tematyka poruszana przez młodych Autorów niejednokrotnie jest nowym terytorium poznawczym — ze swej natury jest terenem słabo zbadanym, wymagającym nowych metodologii i rodzącym problemy analityczne nowego typu. Świadczy to bez wątplenia na korzyść młodych badaczy, którzy wychodzą zwycięsko z tego pierwszego starcia z nowomediálną rzeczywistością komunikacyjną. To próby autorów pełnych fascynacji nowymi formami interakcji czy pojawiającymi się problemami komunikacyjnymi. Ten rodzaj zaciekawienia, z którego rodzi się z czasem dojrzałe spojrzenie badawcze, jest bez wątplenia zaletą przedstawianego Czytelnikom tomu. Z całą pewnością są to teksty wartościowe, zarówno w ujęciu indywidualnym, jak i wspólnym.

Nie oznacza to oczywiście, że prezentowane zagadnienia wyczerpują zachodzące dziś przemiany, ale z całą pewnością ukazują szerokie ich spektrum

w sposób wyrazisty i celny, a przy tym reprezentatywny dla współczesnych potrzeb badań nad komunikacją. Zestawienie ich w jednym tomie sprawia, że spoglądamy całościowo na kwestie, które zazwyczaj postrzegane są jako niezależne procesy i niepowiązane wzajemnie fakty. Dzięki takiej perspektywie dostrzec można wyraźnie stan naszej kultury — zmierzającej ku postępującemu zapośredniczeniu, a nawet cyborgizacji. To już nie „technopol”, to coś więcej: „radikalna ewolucja”, jak twierdzą niektórzy interpretatorzy współczesności. Technologia wkracza bowiem do wnętrza ciała, zastępując kolejne elementy ulepszonymi, trwalszymi, „upgradując” nas powoli, lecz skutecznie. Niektórych martwi taka konieczność — innych wyraźnie cieszy.

dr Anna Maj, redaktor tomu
Katowice 2011